
بررسی شاخصه های سبک زندگی مسئولان حکومت اسلامی در نامه های نهج البلاغه و بیانیه گام دوم

محمد رضا ضیایی^۱

چکیده

سبک زندگی یکی از مهمترین جلوه های زندگی انسان به حساب می آید که تأثیر مستقیم در پیشرفت یا عقب ماندگی ملت ها دارد. به ویژه سبک زندگی مسئولان در حکومت اسلامی بالاترین تأثیر را در ساخت و تکامل جامعه دارد. امام علی علیه السلام به عنوان حاکم اسلامی، در نامه هایی که نگاشته اند و در نهج البلاغه درج گردیده است، به سبک زندگی مسئولان حکومتی توجه داشته است. چنانکه مقام معظم رهبری در سال های اخیر اهمیت و جایگاه سبک زندگی را در تجدید بنای تمدن نوین اسلامی به طور مکرر متذکر شده و بند هفتم بیانیه گام دوم انقلاب را به آن اختصاص داده است. براین اساس، این نوشتار که از نوع تحلیلی و توصیفی است، با بهره گیری از روش کیفی، به این پرسش پاسخ داده است که سبک زندگی مسئولان حکومت اسلامی در پرتو نامه های امام علی علیه السلام در نهج البلاغه و بیانیه گام دوم انقلاب چگونه است؟ با بررسی نامه های امام علی علیه السلام در نهج البلاغه و بایسته های روش تاریخ و حدیث پژوهی در می یابیم که در نامه های آن حضرت سبک

۱... دکترای تاریخ اسلام و پژوهشگر پژوهشگاه بین المللی المصطفی، @yahoo.com۱۹rezaziace

زندگی مسئولان تبلور یافته است. مقام معظم رهبری نیز در بیانیه گام دوم انقلاب به سبک زندگی و تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی اشاره کرده است. خدامحوری، معادمحوری، رعایت انصاف، صداقت و راستی محوری، ساده زیستی، اعتدال و میانه روی، خواب و خوراک از جمله مواردی است که امام علی علیه السلام به عنوان سبک زندگی مسئولان در نامه های خویش به آن اشاره کرده است.

واژگان کلیدی: نامه های امام علی، نهج البلاغه، سبک زندگی، بیانیه گام دوم انقلاب و مقام معظم رهبری.

مقدمه

جریان زندگی بشر همواره با فراز و فرودها و تحولاتی همراه بوده است که سبک زندگی او را رقم زده است. امروزه دنیای غرب چنانکه مقام معظم رهبری > در بیانیه گام دوم بند هفتم اشاره فرموده است: تلاش می‌کنند سبک زندگی غربی را در جوامع اسلامی، مخصوصاً جمهوری اسلامی ایران پیاده کنند که این مهم مع‌الأسف باعث تغییراتی در سبک زندگی مردم و مسئولان جامعه اسلامی شده است. در حکومت اسلامی، سبک زندگی مسئولان نیز باید بر معیارهای روشن اسلامی باشد تا بتواند به عنوان الگو در جامعه خدمت کند، و مردم نیز رفتار و سبک زندگی خویش را بر اساس سبک زندگی مسئولان، به عنوان الگوهای جامعه تنظیم نمایند. چنانکه بر اساس حدیثی که از معصومین 7 وارد شده است: «التَّائِسُ بِأَمْرَائِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِأَبَائِهِمْ» (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق، ۲۰۸). مردم را به حاکمان نسبت به پدرانشان شبیه‌تر می‌دانند. براین اساس، مسئله این است که سبک زندگی مسئولان حکومت اسلامی در نامه‌های امام علی 7 در نهج البلاغه و بیانیه گام دوم انقلاب چگونه است؟

تشکیل حکومت اسلامی ایران توسط امام خمینی 1، جلوه و نمودی از نهضت و حکومت پیامبر 9 است (خمینی، ۱۳۸۹ش، ۱۲، ۱۳۶)، که با تکیه بر کتاب و سنت ایجاد شده، و توسط مقام معظم رهبری > ادامه دارد؛ که این خود از نقاط عطف تاریخ اسلام به حساب می‌آید. مقام معظم رهبری > به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی بیانیه‌ای صادر کردند که بند هفتم آن را به سبک زندگی اختصاص داده است. چنانکه امام علی 7 به عنوان حاکم و الگوی جامعه اسلامی، نامه‌های فراوانی فرستاده است و در این نامه‌ها به سبک زندگی مسئولان حکومت اسلامی اشاره کرده است. مقام معظم رهبری > نیز با تأسی به سیره عملی امام علی 7 در بیانیه گام دوم انقلاب به سبک زندگی پرداخته است.

علی‌رغم انعکاس سبک زندگی اسلامی در برخی کتاب‌ها و مقالات می‌توان گفت سبک زندگی دامنه وسیع و گسترده دارد که شامل سبک زندگی همه مردم از منظر آیات، روایات و

سیره عملی اهل بیت: می‌شود و می‌توان از این حیث سبک زندگی را مورد بحث و بررسی قرار داد. طبعاً کارهای علمی و تحقیقات فراوانی نیز در این زمینه انجام شده است. در این پژوهش تلاش بر این است که سبک زندگی مسئولان حکومت اسلامی در پرتو نامه‌های امام علی 7 در نهج‌البلاغه و بیانیه گام دوم انقلاب، به ویژه بند هفتم آن، مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد که کمتر مورد توجه محققان قرار گرفته است. هرچند مقام معظم رهبری > در این بیانیه به تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در جامعه اسلامی و جمهوری اسلامی ایران اشاره کرده و به جزئیات سبک زندگی نپرداخته و آن را به فرصت دیگر واگذار کرده است. بدین جهت، در این پژوهش از سایر مکتوبات و بیانات ایشان نیز بهره گرفته شده است.

مفاهیم

با توجه به نقش و جایگاه مفهوم‌شناسی در پژوهش‌های علمی و اهمیت شناخت معنای برخی واژگان در تبیین موضوع بحث، ضرورت دارد ابتدا واژه‌ها، کلمات و مفاهیم کلیدی مورد استفاده در این پژوهش، مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

الف) سبک زندگی

واژه سبک تعدد معنایی فراوان دارد، از شایع‌ترین معنای این واژه «نوع»، «روش»، «شکل دادن یا طراحی چیزی مانند موی سر یا شیء مانند اسباب و وسایل، به خصوص آن چنانکه در نظر جالب و جذاب جلوه کند» و «شیوه و روش انجام چیزی» است (مهدوی کنی، ۱۳۹۰ش، ۴۷). کلمه زندگی نیز به حالت موجود زنده که با رشد و نمو و پاسخ به محرک‌ها مشخص می‌شود اطلاق می‌گردد (انوری، ۱۳۸۱ش، ۵، ۳۸۸۹)، و تمام ابعاد زندگی از مسائل ریز و درشت را دربر می‌گیرد (کاویانی، ۱۳۹۳ش، ۲۰). این تعریف شامل زندگی حیوانات نیز می‌شود. به نظر می‌رسد زندگی نوعی خاص از حرکت و تکاپو است که همراه با هدف‌مندی، اندیشه‌ورزی، انتخاب آگاهانه، آزادانه و غایت‌گرا باشد (فلاح رفیعی، ۱۳۹۶ش، ۱۷). اما، سبک زندگی به بُعد عینی و کمیت‌پذیر شخصیت افراد اطلاق می‌شود (کاویانی، ۱۳۹۲ش،

۱۶). سبک زندگی از منظر اسلام از دو بعد ذهنی شامل بینش‌ها، ارزش‌ها، گرایش‌ها، اهداف، آرمان‌ها و جهت‌گیری‌های ذهنی افراد؛ و بعد عینی مانند رفتارهای الگومند که به اقتضای دنیای درونی افراد صورت می‌گیرد، اطلاق می‌شود (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۴ش، ۲۴۷ - ۲۴۸). یکی از محققانی که دیدگاه مقام معظم رهبری > را درباره مقوله سبک زندگی بررسی کرده است، معتقد است که سبک زندگی اسلامی از منظر ایشان «حیات طیبه اسلامی» نام دارد (احمدی، ۱۳۹۳ش، ۷۶). مقام معظم رهبری در جایی دیگر فرموده است: «در معارف اسلامی اصطلاح عقل معاش در مفهوم جامع خود، مترادف مفهوم سبک و فرهنگ زندگی است و در قرآن کریم نیز آیات فراوانی در این زمینه وجود دارد» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع علمای اهل تسنن و تشیع افغانستان، ۲۳ / ۷ / ۱۳۷۱، <https://khl.ink/f/11167>). بنابراین، سبک زندگی اسلامی عبارت است از زندگی با محوریت اسلام که مقام معظم رهبری > از آن به حیات طیبه اسلامی یاد کرده است.

ب) حکومت اسلامی

با تتبعی که محققان انجام داده است حکومت اسلامی (دولت اسلامی)؛ عبارت است از «حکومتی که در عرصه سیاست و اداره جامعه، مرجعیت همه جانبه اسلام را پذیرفته و بر پایه مبانی و موازین مستفاد از فقه سیاسی تشکیل و حکمرانی و زمام امور به دست فقیه باشد» (درگاهی، ۱۳۹۹ش، ۱۰۱ - ۱۰۲).

شاخص‌ها و مؤلفه‌های سبک زندگی مسئولان در نامه‌های امام علی 7 و بیانیه گام دوم انقلاب

با توجه به نامه‌های امام علی 7 به عنوان حاکم اسلامی و الگوی مسلمانان، مؤلفه‌ها و شاخصه‌هایی برای سبک زندگی مسئولان حکومت اسلامی وجود دارد که در نامه‌های امام علی 7 در نهج البلاغه منعکس شده است. چنانکه در بیانیه گام دوم انقلاب نیز هرچند به صورت اجمال بدین مهم اشاره گردیده است.

الف) خدامحوری

از اساسی‌ترین و بنیادی‌ترین سبک زندگی مسئولان حکومت اسلامی در نامه‌های امام علی 7 خدامحوری و باور به حاکمیت خداوند در جهان است. خداوند به عنوان خالق و آفریننده همه کاینات، در همه ابعاد زندگی از جمله روش تعامل و مواجهه با امور گوناگون نقشی مهم دارد. خدامحوری در زندگی به همه لحظات عمر بشر معنا می‌بخشد، و همه‌ی زوایای سبک زندگی را تبیین و تعیین می‌کند و به حرکات و سکنتان انسان نظم می‌بخشد. خدامحوری در زندگی همه افراد بشر جایگاهی رفیع دارد، ولی برای مسئولان به خاطر مسئولیت و قدرتی که دارند، اگر زندگی خدامحورانه نداشته باشند، به دام هوای نفس خواهند افتاد. امام علی 7 به عنوان حاکم اسلامی در نامه‌ای به معاویه چنین نگاشته است: «پس از خدای بترس. در آنچه به تو ارزانی داشته... زیرا اطاعت و فرمانبرداری از خدا را نشانه‌هایی آشکار است، و راههایی روشن و جاده‌هایی راست و دور از کژی و نهایتی مطلوب همگان» (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۳۰).

امام 7 در این نامه خدامحوری و اطاعت از خدا را راه روشن و نشانه آشکار معرفی کرده است. کسی که سبک زندگی اش خدامحوری باشد و خدا در همه زوایای زندگی اش حضور داشته باشد طبعاً از کژی و انحراف به دور خواهد بود.

مقام معظم رهبری > نیز در بیانیه گام دوم انقلاب به سبک زندگی خدامحورانه مسئولان اشاره کرده است. ایشان وقتی بحث مبارزه با فساد را مطرح می‌کند، می‌فرماید: «(مسئولان) از خداوند در این باره کمک بخواهند» (خامنه‌ای، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، بند چهارم). یعنی مسئولان در کارهایی که انجام می‌دهند همواره خدا را در نظر بگیرند و با ایمان و اتکاء به خداوند متعال تلاش کنند تا مسئولیت‌هایشان را به سرانجام برسانند.

مقام معظم رهبری > به مسئله خدامحوری همواره توجهی خاص دارد، چنانکه در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، به این مهم تصریح کرده و معتقدند که نخستین مسئله‌ای که باید مورد توجه باشد مسئله‌ی مبدأ و توحید است (امام خامنه‌ای، بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۰ / ۹ / <https://khl.ink/f/10664>،). سپس به آیه ۱۵۶

سوره بقره آیه «اَنَا اللَّهُ وَاَنَا إِلِيهِ رَاجِعُونَ» استناد کرده است. ایشان معتقد است اعتقاد صوری و ظاهری کافی نیست، بلکه باید به اعتقاد به خدا ملزم باشد (همان). چنانکه در بیانیه گام دوم انقلاب وقتی در مورد تقابل دوگانه جدید اسلام و استکبار، سخن می‌گوید، ایمان مردم ایران به خدا و شخصیت آسمانی و الهی حضرت امام 1 را عامل موفقیت جمهوری اسلامی ایران معرفی می‌کند که اشاره به سبک زندگی خدامحورانه دارد.

بنابراین، خدامحوری از شاخصه‌های مهم سبک زندگی به حساب می‌آید که در نامه‌های امام علی 7 منعکس شده است و مقام معظم رهبری > هر چند در بیانیه گام دوم انقلاب، به صورت کلی به سبک زندگی خدامحورانه اشاره کرده است. البته در موارد دیگر به طور مفصل به سبک زندگی اسلامی از جمله خدامحوری پرداخته است.

ب) معادمحوری

یکی از اموری که بیشترین و مهم‌ترین نقش را در سبک زندگی اسلامی دارد، و رفتارهای فردی را تعیین و روابط اجتماعی را تنظیم می‌کند؛ باور و اعتقاد به معاد و قیامت است. معادباوری در بسیاری از ابعاد زندگی انسان، به ویژه سبک زندگی بشر نقشی بس مهم دارد. چنانکه ممکن است عامل کنترل بسیاری از انسان‌ها، تنها معادباوری و اعتقاد به ثواب و عقاب اخروی باشد. اگر مسئولین به معاد و قیامت باور و اعتقادی نداشته باشند، به راحتی می‌تواند به مفساد اقتصادی، رشوه و رانتخواری دست بزنند. ولی سبک زندگی معادمحورانه مانع فساد و روی آوردن به هواهای نفسانی خواهد شد.

معادمحوری و باور به جهانی دیگر، نقشی اساسی در جلوگیری انسان از انحرافات اخلاقی و انواع فسادها دارد، و می‌تواند در تعیین سبک زندگی و روش زیست سالم در حوزه فردی و اجتماعی اثرگذار باشد. چنانکه امام علی 7 در نامه‌ای به فرزندش امام حسن 7 به این مهم تصریح کرده است:

«و بدان ای پسر، که تو را برای آخرت آفریده‌اند، نه برای دنیا. برای فنا آفریده‌اند، نه برای بقا؛ و برای مرگ آفریده‌اند، نه برای زندگی در سراي هستی ناپایدار که باید از آن رخت بربندی، و

تنها روزی چند در آن خواهی زیست. راه تو راه آخرت است» (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۳۱).

سبک زندگی معادمحورانه، باعث معنابخشی به زندگی انسان می شود. اعتقاد و باور به معاد همه زوایای زندگی بشر را در بر می گیرد، براین اساس، تلاش می کند در زندگی خویش از بسیاری از لغزش ها جلوگیری نماید. این مهم در زندگی مسئولان نمود بیشتری می یابد؛ چراکه ممکن است برای آنها از جهات مختلف، استفاده سوء از مسئولیت، برایشان فراهم باشند؛ و اینجاست که سبک زندگی معادمحورانه از اهمیتی خاص برخوردار خواهد بود. در کل هرگاه سبک زندگی معادمحورانه در جامعه ای به وجود آید، زندگی انسان ها چهره جدیدی به خود می گیرد، و باعث دوری از گناه و تجاوز به حق الله و حق الناس می شود.

مقام معظم رهبری > هرچند در بیانیه گام دوم انقلاب، به سبک زندگی معادمحورانه تصریح نکرده اند، ولی به مقابله با سبک زندگی غربی اشاره کرده که یکی از راه های مقابله با آن، ترویج سبک زندگی معادمحورانه، به ویژه برای مسئولان حکومت اسلامی است؛ زیرا وقتی مسئولان به معاد باور و اعتقاد داشته باشند، و آن را در زندگی خویش به عنوان مسئول پیاده کنند، بسیاری از تلاش های غرب در ترویج سبک زندگی غربی نقش بر آب خواهد شد. ایشان در بیانات و سخنرانی های خویش همه مردم به ویژه مسئولان را به یاد معاد سفارش نموده است. چنانکه فرمود: «ما نباید قیامت را فراموش کنیم؛ قیامت واقعه عظیمی است. ما باید همیشه یاد قیامت را در ذهن خود داشته باشیم و از قیامت بترسیم» (امام خامنه ای، سی روز سی گفتار، ۱۳۹۰/۶/۳، <https://khl.ink/f/17080>).

ایشان یاد قیامت و محاسبه الهی را مسیر درست و سودآور برای جامعه و کشور معرفی کرده است (امام خامنه ای، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۳ / ۸ / ۶، <https://khl.ink/f/3256>). ایشان معتقد است که باور به معاد و سبک زندگی معادمحوری در پیشرفت یک جامعه معنا پیدا کند (امام خامنه ای، بیانات در نخستین نشست اندیشه های راهبردی، ۱۳۸۹ / ۹ / ۱۰، <https://khl.ink/f/10664>). بنابراین، باور به معاد و سبک

زندگی معاد محورانه، چنانکه در نامه های امام علی 7 منعکس شده است و مقام معظم رهبری > نیز به اهمیت داده است، معنابخشی حیات انسان است که باعث نظم در زندگی و تلاش او برای دنیای دیگر می گردد.

ج) رعایت انصاف

انصاف ورزی یکی از ارکان زندگی اجتماعی به حساب می آید که ریشه در فطرت انسان دارد. انصاف این است که فرد در مواجهه با دیگران، ظرفیت ها و شرایط مختلف جسمی و روحی آنان را در نظر گرفته، و به همان میزان و باتوجه به شرایط آنان توقع و خواسته از آنها داشته باشد. مثلاً کسی که توان حمل ۵۰ کیلو را دارد از انصاف به دور است که از او انتظار حمل ۶۰ کیلو را داشته باشیم. انصاف از اموری است که انسان در جامعه فراوان با آن مواجه می شود، و رعایت آن تأثیر زیادی در روابط اجتماعی و خانوادگی دارد. یک مسئول منصف در حکومت اسلامی، به خاطر وضع مالیات سنگین بر مردم، آنان را تحت فشار اقتصادی قرار نمی دهد. چنانکه امام علی 7 در یکی از نامه خود به یکی از کارگزاران جمع آوری مالیات فرمود: «فَأَنْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ...». در روابط خود با مردم انصاف داشته باشید (نهج البلاغه)، ترجمه دشتی، نامه (۵۱). در اینجا مخاطب حضرت، کارگزاران امور و خزانه داران بیت المال هستند، از این رو به انتظارات به جا از مردم، و نیز موقعیت ممتاز کارگزاران اشاره می کند؛ سپس به مصادیق انصاف در زمینه دریافت مالیات که هرچند ممکن است حق باشد، ولی دور از انصاف است اشاره کرده و توصیه به نگرفتن می کند: «برای گرفتن خراج مردمان، لباس زمستانی و تابستانی ایشان را مفروشید؛ و نه چارپایی را که با آن کار می کنند؛ و نه بنده ای را که در اختیار دارند؛ و برای درهمی کسی را تازیانه مزیند؛ و به مال هیچ یک از مردم - چه مسلمان، چه اقلیت - دست مبرید، مگر اینکه اسب یا سلاحی باشد که در جنگ با مسلمانان به کار می رود» (همان).

از منظر امام علی 7 انصاف بر پایه ای از اهمیت است که ترک آن چه بسا منجر به ستم می

شود. ایشان در نامه‌ای به مالک اشتر چنین می‌فرماید: «(ای مالک!) در برابر خدا (و انجام تکلیف‌های خدایی) و در برابر مردم، انسانی باانصاف باش، و نزدیکترین کسانت و دوستان محبوبت را به انصاف داشتن وادار، زیرا اگر انصاف را (نسبت به همه و درباره همه) رعایت نکنی، (به بندگان خدا) ظلم کرده‌ای؛ و هر کس به بندگان خدا ظلم کند، خداوند - از جانب بندگان مظلوم خود - با او طرف خواهد شد؛ و هر کس خدا با او طرف شود (و او را به محاکمه کشد)، هر دلیلی بیاورد بی‌اثر خواهد بود؛ و چنین کسی (که به بندگان خدا ظلم کند)، در حال جنگ (محارب) با خدا خواهد بود، تا آن هنگام که دست از ظلم کردن بکشد و به درگاه خدا توبه کند» (نهج ابلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۵۳). بنابراین، رعایت انصاف صرفاً یک توصیه اخلاقی نیست، بلکه امری مهمتر از آن است که اگر کسی رعایت نکند، مرتکب ظلم می‌شود. مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب، به موضوع سبک زندگی اشاره نموده، و به مقابله با ترویج سبک زندگی غربی تصریح کرده است. بدون شک یکی از راه‌های مقابله با ترویج سبک زندگی غربی، رعایت انصاف مسئولان در برابر خدا، مردم و دیگر مسئولان است. هرچند ایشان در این بیانیه به جزئیات سبک زندگی نپرداخته‌اند، ولی به خاطر اهمیت موضوع و نبود فرصت برای تبیین، آن را در مجال دیگر موکول کرده است. ایشان بارها به این مهم را گوشزد نموده است. ایشان در جایی فرموده‌اند: انصاف را باید رعایت کرد؛ انصاف در مقابل آن دوستی که در مجلس همکار شما است، انصاف در مقابل آن کسی که بیرون مجلس است، انصاف در مقابل دولت، انصاف در مقابل قوه قضائیه، انصاف را باید رعایت کنید (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۲ / ۳ / ۸، <https://khl.ink/f/22728>). ایشان معتقد است انسان در قبال مردم و خدا (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹ / ۹ / ۱۲، <https://khl.ink/f/3039>) حتی در برابر دشمن نیز باید انصاف را رعایت نماید و از بی‌انصافی پرهیزد (امام خامنه‌ای، درس گفتار قرآن کریم روز ششم، انصاف و اعتدال، شرط تقوا، ۵ / ۱۳۹۱، <https://khl.ink/f/20544>). بنابراین، مقام معظم رهبری > با توجه به اهمیت

رعایت انصاف که در نامه های امام علی 7 بیان شده است، مسئولان کشور و مسلمانان را به رعایت انصاف دعوت کرده است.

۴. قاعده رزین (آنچه برای خود نمی پسندیم برای دیگران نپسندید)

در ادیان گذشته اعم از ادیان توحیدی مانند مسیحیت، و غیرتوحیدی مانند بودیسم، قاعده ای وجود داشت که از آن به اخلاق زرین تعبیر می شود. این قاعده می گوید: «هرچیزی که برای خود نمی پسندی، برای دیگران نیز نپسند، و هرچه را که برای خود می پسندی برای دیگران نیز نپسند». به نظر می رسد این قاعده برگرفته از قاعده عقلی و قاعده فطری و وجدانی باشد. چون ملاک و معیار در این قاعده خود شخص است که به آن خودمعیاری نیز گفته می شود. این قاعده، بخشی مهم از سبک زندگی، بویژه زندگی اجتماعی انسان را به خود اختصاص می دهد. مسئولان حکومت اسلامی نباید برای خود بیش از دیگران امتیاز قائل باشند. نباید فرزندان را به بهترین مدرسه شهر بفرستند، درحالی که دیگران این توان را ندارند. این قاعده به انسان می آموزد که انسان در جایگاه های مختلف و در مواجهه با حوادث اجتماعی، با هموعان خویش چگونه رفتار نماید؟ اگر این قاعده در سبک زندگی به ویژه سبک زندگی مسئولان نهادینه گردد، حاضر نخواهند شد خود در رفاه باشند، درحالی که مردم در مشقت و گرفتاری زندگی کنند، یا فرزندان خود را به مدرسه ای بفرستند که دارای امکانات فراوان است، در حالی که فرزندان مردم عادی در مدرسه ای بدون امکانات یا امکانات کمتر تحصیل کنند.

امام علی 7 در نامه ای به فرزندش امام حسن 7 این معیار فراگیر و در عین حال ساده و علمی را در سبک زندگی تبیین کرده است. امام 7 فرموده است:

«يَا بُنَيَّ اجْعَلْ نَفْسَكَ مِيزَانًا فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ غَيْرِكَ؛ فَأَخِيْبٌ لِعَيْرِكَ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَ أَكْرَهُ لَهٗ مَا تَكْرَهُ لَهَا»، ای فرزند، خود را در آنچه میان تو و دیگران است، ترازویی پندار. پس برای دیگران دوست بدار آنچه برای خود دوست می داری، و برای دیگران مخواه آنچه برای خود نمی خواهی» (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۳۱).

امام 7 صرف به بیان این قاعده اکتفا نکرده‌اند، بلکه به چند مصداق مهم و کلی این قاعده هم اشاره کرده است که می‌توان گفت این مصادیق به سه دسته قابل تقسیم است:

الف) مصادیق فعلی و عملی

محور اول این قاعده، فعل و عمل انسان است. انسان همان‌طور که در عمل دوست ندارد مورد ظلم واقع شود، ظلم به دیگران را نیز نباید تأیید کند. امام علی 7 فرمود:

«وَلَا تَظْلِمُ كَمَا لَا تُحِبُّ أَنْ تُظْلَمَ، وَ أَحْسِنُ كَمَا تُحِبُّ أَنْ يُحْسَنَ إِلَيْكَ»، و به کسی ستم مکن، همان‌گونه که نخواهی که بر تو ستم کنند، به دیگران نیکی کن، همان‌گونه که خواهی که به تو نیکی کنند» (همان).

نکته مهم در این جمله امام 7 تقدم ظلم نکردن بر نیکی است. گویا منظور امام 7 این است که به دیگران ظلم نکن، هرچند که نیکی هم نکردی. چنانکه ضرب‌المثل فارسی می‌گوید:

«مرا به خیر تو امید نیست، شر مرسان».

ب) مصادیق درونی و نفسانی

همان‌طور که انسان برخی صفات رذیله را برای دیگران بد می‌داند، برای خود نیز بد بداند. امام علی 7 می‌فرماید:

«وَأَسْتَفْهِحُ مِنْ نَفْسِي مَا تَسْتَفْهِحُهُ مِنْ غَيْرِي، وَ أَرْضُ مِنَ النَّاسِ بِمَا تَرْضَاهُ لَهُمْ مِنْ نَفْسِي»، آنچه از دیگران زشت می‌داری از خود نیز زشت بدار. آنچه از مردم به تو می‌رسد و خشنودت می‌سازد، سزاوار است که از تو نیز به مردم همان رسد» (همان).

در زندگی اجتماعی انسان مصادیق زشتی و رضایت می‌تواند فراوان باشد به گونه‌ای که تمام زوایای زندگی افراد دربرگیرد. به عنوان نمونه، چنانچه فردی صفت‌هایی مانند خساست، بخل، حسادت، تکبر و غرور را برای دیگران بد می‌داند، همین صفات زشت را برای خود نیز بد بداند.

ج) مصادیق زبانی

زبان یکی از نعمت‌های خداوند متعال است که در ارتباط با دیگران از جایگاهی خاص

برخوردار است، کنترل و عدم کنترل زبان در تعاملات اجتماعی افراد نقش مؤثر دارد و روابط انسان را تحت تأثیر قرار می دهد. به همین جهت امام علی 7 قاعده اخلاق زرین را که یک قاعده عقلی و تقریباً جهان شمول است معیار قرار داده و می فرماید: «وَلَا تَقُلْ مَا لَا تَحِبُّ أَنْ يُقَالَ لَكَ»؛ و آنچه نمی پسندی که به تو گویند، تو نیز بر زبان میاور» (همان).

امام 7 در این جمله نکته ای بسیار مهم در سبک زندگی را گوشزد نموده است؛ انسان همان گونه که دوست ندارد مردم از او غیبت کنند یا تهمت زنند یا با القاب زشت و ناپسند او را یاد کنند یا سخنان دیگری که اسباب آزرده گی خاطرش شود نگویند، خود نیز نباید غیبت دیگران کند و به کسی تهمت زند و کسی را با القاب زشت یاد کند، با سخنان نیش دار خاطر دیگران را آزرده کند. اگر مردم از چنین سبکی در زندگی پیروی کنند، خیلی از مشکلات حل خواهد شد.

پیاده شدن این اصل مهم اخلاقی در جامعه که امام علی 7 به آن تصریح کرده است، باعث می شود صلح و صفا و امنیت بر آن جامعه سایه افکند، و نزاع ها و کشمکش ها به حداقل برسد. به جای آن محبت و صمیمیت ایجاد گردد و تعاون و همکاری به مرتبه اعلی برسد؛ زیرا بسیاری از مشکلات اجتماعی از زیاده خواهی ناشی می شود. عده ای همه چیز را برای خود می خواهند و صرفاً آسایش و آرامش خود را در نظر می گیرند. خود به دیگران ستم می کنند و سخنان ناخوشایند می گویند، در حالیکه انتظار دارند دیگران درباره آنها کمترین ستمی نکنند و سخنی بر خلاف نگویند، برای خودشان خواهان حداکثر باشند و برای دیگران حداقل.

مقام معظم رهبری > نیز در بیانیه گام دوم به این سبک زندگی اشاره کرده است. هرچند تفصیلش وقت دیگری واگذار نموده است. ایشان در بند چهارم بیانیه گام دوم انقلاب (عدالت و مبارزه با فساد) می فرماید:

«همچنین غفلت از قشرهای نیازمند حمایت، به هیچ رو مورد قبول نیست». (امام خامنه ای، بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۵ / ۱۱ / ۱۳۸۱، <https://khl.ink/f/7227>).

یعنی مسئولان که خود در رفاه و آسایش زندگی می‌کنند به نیازمندان نیز توجه کنند. چیزی را که برای خود روا می‌دارند، برای فقیران نیز روا دارند و از آنان غفلت نورزند. چنانکه در همان بند می‌فرماید:

«در جمهوری اسلامی، دل‌های مسئولان به‌طور دائم باید برای رفع محرومیت‌ها بتپد و از شکاف‌های عمیق طبقاتی بشدت بیمناک باشد.» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵، <https://khl.ink/f/7227>).

در حکومت اسلامی سبک زندگی مسئولان باید بر اساس خودمعیاری باشد، هرچیزی را که برای خود سزاوار می‌بینند برای مردم نیز سزاوار بدانند. اگر برای خود رفاه و آسایش می‌خواهند برای دیگران نیز فراهم کنند. نیز نشود که یک مسئولی با استفاده از قدرت و مسئولیت زمینه شکاف طبقاتی را به وجود بیاورد، خود به تجمل‌گرایی و اشرافی‌گری بپردازد در حالیکه مردم در فقر و تنگدستی به سر می‌برند. ایشان در بیانات و سخنرانی‌های خویش به این قاعده زرین اخلاقی که سبک زندگی اجتماعی را ترسیم میکند، اشاره کرده است:

«خیلی از امکانات و برخورداریها را برای خود روا می‌داریم که برای دیگران روا نمی‌داریم. ما این فرهنگ حاکم بر ذهن خودمان را باید عوض کنیم» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵، <https://khl.ink/f/7227>).

بنابراین، یکی از ارکان سبک زندگی اجتماعی، قاعده‌زرین اخلاقی و خودمعیاری است که امام علی 7 در نامه خویش به امام حسن 7 به آن تصریح کرده است. مقام معظم رهبری نیز در بیانیه گام دوم انقلاب، به مسئله سبک زندگی به‌طور کلی و به صورت اجمال اشاره دارد.

پرهیز از اسراف و تبذیر

یکی از شاخصه‌های مهم سبک زندگی اسلامی، پرهیز اسراف و تبذیر است. هرچند میان

اسراف و تبذیر تفاوت معنایی وجود دارد، ولی هردو به زیاده روی در مصرف نعمت های الهی مرتبط می شود. اسراف، به بیش از حد نیاز مصرف کردن و تبذیر، به نابود کردن نعمت بدون مصرف آن اطلاق می شود. توجه و عدم توجه به اسراف و تبذیر سبک زندگی انسان را دگرگون می سازد. سبک زندگی اسلامی به دور از اسراف و تبذیر است، و پرهیز از اسراف برای مسئولان که اداره امور جامعه را در اختیار دارد، اولویت بیشتری دارد. اسلام اسراف و تبذیر را جایز نمی داند. امام علی 7 در یکی از نامه های خود به زیاد بن ابیه، وی را از اسراف منع کرده است. حضرت فرمود:

«فَدَعَ الْأَسْرَافَ مُقْتَصِدًا» اسراف را کنار بگذار و میانه روی را پیشه نما (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۲۱).

نامه امام 7 اشاره به سفره های رنگین زیادبن ابیه، کارگزار امام علی 7 در استخر فارس (ابن اثیر، ۱۴۰۹ق، ۱، ۱۳۹؛ ان خلدون، ۱۴۰۸ق، ۳، ۱۶۹). است. اسراف و تبذیر سبک زندگی اسلام نیست و برای همه مسلمانان به ویژه برای حاکمان و مسئولان نکوهیده است.

مقام معظم رهبری > در بیانیه گام دوم به مسئله سبک زندگی در پرتو دوری از اسراف و تبذیر اشاره کرده است. ایشان وقتی درباره اقتصاد سخن می راند و اقتصاد ضعیف را زمینه ساز ضعف و نفوذ بیگانگان می داند، به دوری از اسراف و تبذیر اشاره کرده و می فرماید: مصرف به اندازه و بی اسراف باعث تقویت اقتصاد جامعه می شود (خامنه ای، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، بند سوم). وی همچنین در همین بند بیانیه گام دوم انقلاب وجود هزینه های زائد و حتی مسرفانه در بخشهایی از دستگاه های حکومتی را یکی از مشکلات و عیب های اقتصاد کشور می داند (امام خامنه ای، بیانات در دیدار مسئولان صدا و سیما، ۱۱ / ۱۳۸۱، <https://khl.ink/f/7227>).

ایشان در واقع جامعه را به عدم اسراف و تبذیر دعوت کرده است. وی در جایی دیگر شاخص مصرف را از مهم ترین شاخصه های سبک زندگی دانسته است. ایشان پیرامون مصرف از دیدگاه اسلام، نظرات متعدد و گسترده ای دارند، ایشان حتی سال ۱۳۸۸ شمسی

را سال اصلاح الگوی مصرف نامید، تا توجه مسئولان و مردم را به این مسئله معطوف نماید. ایشان از سال ۱۳۷۴ به مدت چهار سال متوالی در خصوص چگونگی مصرف، اعم از صرفه جویی، عدم اسراف، مبارزه با اسراف و زیاده‌روی در مصرف، برنامه‌ریزی و نظم اقتصادی، دوری از ریخت و پاش‌های غیر ضروری و تجملات و اعیان نشینی، سخنرانی‌های متعددی داشته‌اند که نشان از اهمیت سبک زندگی اسلامی و به دور از اسراف از منظر ایشان است (امام خامنه‌ای، بیانات در خطبه‌های نمازجمعه تهران؛ ۲۵ / ۹ / ۱۳۷۹، <https://khl.ink/f/3040>).

۶. صداقت و راستی محوری

زیست اجتماعی سالم و به‌دور از غل و غش، تعامل سازنده و روابط اجتماعی سالم را می‌طلبد و این مهم در سبک زندگی اسلامی محقق می‌شود که بنیان‌گذاری کارها بر محور صداقت و راستی استوار است؛ زیرا افراد در تعامل اجتماعی خویش به امنیت و اطمینان خاطر همه جانبه نسبت به همدیگر نیازمند است، صداقت و راستی محوری رکن اساسی در امنیت به ویژه امنیت اجتماعی است. این مهم برای مسئولان حکومت اسلامی از اهمیت دو چندان برخوردار است. یک مسئول باید با مردم صداقت داشته باشد، انتظار و توقع بحق مردم از مسئولی که مورد اعتمادشان است، صداقت و راستگویی است. براین اساس، مسئولانی که سبک زندگی‌شان بر اساس صداقت و راستی تنظیم گردد و از صفت صداقت برخوردار باشد، امنیت در ابعاد مختلف در آن جامعه جریان می‌یابد و زیست اجتماعی برای افراد جامعه توأم با آرامش خاطر خواهد بود. به همین جهت، امام علی ۷ در عهده‌ای که به مالک اشتر داده است، به این ویژگی اشاره کرده و به لزوم پیوندهای اجتماعی با راستگویان تأکید کرده و فرموده است:

«وَالصُّقُّ بِأَهْلِ الْوَرَعِ وَالصِّدْقِ». به پرهیزگاران و راست‌گویان پیوند (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۵۳).

حضرت صداقت و راستگویی را به گونه‌ای دیگر نیز مورد توجه قرار داده، و شفاف‌سازی را

که از مصادیق صداقت به حساب می آید، یکی از مهمترین اقدام برای سامان بخشی روابط اجتماعی به ویژه مسئولان و مردم دانسته است. به همین جهت به مالک اشتر نوشته است: «اگر شهروندان درباره تو ستم روا داشتند و گمان بد بردند، دلیل خود را به طور شفاف آشکار کن و با این شفاف سازی گمان های ایشان را از خود برگردان» (همان). بنابراین، صداقت و راستی محوری از شاخصه های مهم سبک زندگی اسلامی است. اگر جامعه به ویژه مسئولان به این مهم توجه کند و سبک زندگی خویش را به سوی صداقت و راستی محوری سوق دهد، در تعامل و ایجاد همبستگی میان افراد و گروه ها تأثیرگذار خواهد بود.

مقام معظم رهبری > نیز در بیانیه گام دوم به صداقت و راستی محوری اشاره کرده فرموده است: «این صداقت و صراحت و اقتدار، این دامنه ی عمل جهانی و منطقه ای در کنار مظلومان جهان، مایه ی سربلندی ایران و ایرانی است» (همو، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی). ایشان در بند دیگر بیانیه گام دوم انقلاب، معنویت و اخلاق را نیاز اصلی جامعه دانسته، و راستگویی را از مصادیق آن دانسته است (همان). هرچند مقام معظم رهبری > در بیانیه گام دوم انقلاب، به جزئیات سبک زندگی نپرداخته است ولی در بیانات، سخنرانی ها و مکتوبات ایشان مطالب فراوانی وجود دارد که سبک زندگی اسلامی را تبیین فرموده، و صداقت و راستگویی را یکی از شاخصه های سبک زندگی اسلامی دانسته است (امام خامنه ای، بیانات در دیدار مردم استان سمنان، ۱۷ / ۸ / ۱۳۸۵، <https://khl.ink/f/3361>).
براین اساس، سبک زندگی با صداقت و راستی محورانه در تعامل مثبت و همزیستی مسالمت آمیز جامعه نقش مؤثری دارد.

۷. ساده زیستی

سبک زندگی در پرتو ساده زیستی، در زندگی فردی و اجتماعی افراد تأثیرگذار است، و از نظر فرهنگ دینی ارزش به حساب می آید، و می تواند جامعه را به سوی معنویت گرایی سوق دهد. از آن طرف تشریفات و تجمل گرایی باعث دور شدن جامعه از معنویت و شکاف طبقاتی در جامعه می شود. چنانکه امام علی: وقتی خانه وسیع علاء بن زیاد که از یاران آن حضرت بود

دید، واکنش نشان داد و فرمود: با این خانه وسیع در دنیا چه می‌کنی؟ در حالی که در آخرت به آن نیازمندتری؟! (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، خطبه ۲۰۹). البته در ادامه فرمود: اگر در این خانه مهمانداری کنی و خویشان خود را دعوت کرده، و حقوق خویشاوندی را ادا نمایی، این خانه می‌تواند آخرت تو را آباد کند.

ساده‌زیستی برای همه افراد جامعه ارزش به حساب می‌آید، اما برای مسئولان و مدیران جامعه یک ضرورت است؛ زیرا مردم به مسئولان می‌نگرند و آنان را الگو قرار می‌دهند. امام علی ۷ وقتی با خبر شد عثمان بن حنیف یکی از کارگزاران آن حضرت در بصره، در مهمانی ای شرکت کرده که فقرا در آن حضور ندارند و اغنیاء سر سفره رنگارنگ نشسته‌اند، نامه‌ای به عثمان بن حنیف نوشت و گوشزد کرد که مانند امام و مقتدای خود زندگی نمایید:

«آگاه باشید که امام شما از دنیا به دو لباس کهنه، و از خوراکی به دو قرص نان بسنده کرده است. بدانید که شما بر این کار توانایی ندارید، ولی مرا با پارسایی و سخت‌کوشی و پاکدامنی و استواری یاری کنید. به خدا سوگند که از دنیای شما سیم و زری برای خود نگاه نداشته‌ام، و از غنیمت‌های آن چیزی برای خود ذخیره نکرده‌ام، و جامه کهنه‌ای برای عوض کردن این جامه کهنه‌ام آماده نساختم‌ام». (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۴۵).

یکی از محورهای مهم ساده‌زیستی که در نامه‌های امام علی ۷ به عنوان سبک زندگی مطرح شده است، ساده‌زیستی در خوراک و پوشاک است. آن حضرت در نامه به عثمان بن حنیف، سبک زندگی در پرتو ساده‌زیستی را تبیین کرده از جمله به مسئله خوراک و پوشاک می‌پردازد و می‌فرماید: من که امام و حاکم شما هستم به دو جامه فرسوده و دو قرص نان بسنده می‌کنم، در حالی که اگر می‌خواستم، می‌توانستم از عسل پاک، از مغز گندم، و از بافته‌های ابریشم برای خود غذا و لباس فراهم آورم. حضرت می‌فرماید:

«نفس خود را چنان تربیت می‌کنم که به قرص نانی شاد و شکفته گردد و در خورش به نمک قناعت کرده و بسازد» (همان). اگر سبک زندگی مسئولان در پرتو ساده‌زیستی صورت نگیرد، فقر و تهیدستی مردم را درک نخواهند کرد و احساس همدردی را از دست خواهند

داد.

از این رو، سبک زندگی در پرتو ساده زیستی به ویژه برای مسئولان و مدیران جامعه مورد تأکید امام علی 7 است. مقام معظم رهبری > نیز در بیانیه گام دوم به مسئله ساده زیستی مسئولان اشاره کرده است. ایشان در این زمینه می فرماید:

«... در جمهوری اسلامی هم که روزی مدیران و مسئولانش مسابقه ی زهد انقلابی و ساده زیستی می دادند، هرگز بعید نبوده و نیست؛ و این ایجاب می کند که دستگاهی کارآمد با نگاهی تیزبین و رفتاری قاطع در قوای سه گانه حضور دائم داشته باشد...» (خامنه ای، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، بند چهارم).

ایشان بند هفتم بیانیه «گام دوم انقلاب» را به سبک زندگی اختصاص داده است و معتقد است که دنیای غرب تلاش می کند تا سبک زندگی غربی را در میان ملت ایران و جامعه اسلامی پیاده کند و امید بر جوانان است که نقشه غرب را خنثی نمایند. یکی از راه های مبارزه با نقشه غرب در ترویج سبک زندگی غربی، سبک زندگی در پرتو ساده زیستی به ویژه برای مسئولان است. به همین جهت، همواره جامعه را به ساده زیستی توصیه می کند، چنانکه یکی از توصیه های مهم مقام معظم رهبری > بعد از خواندن خطبه عقد نکاح، ساده زیستی است. ایشان در پیامی به آغاز به کار دوره هفتم مجلس شورای اسلامی فرمود:

«پیوند حقیقی با مردم، مستلزم حضور در میان آنان و دور نشدن از سطح متوسط زندگی آنان است. ساده زیستی و پرهیز از اسراف و پرهیز از هزینه کردن بیت المال در امور شخصی و غیر ضروری، شرط لازم برای حفظ این پیوند است. ترویج فرهنگ اشرافی گری و تجمل و سفرهای پرهزینه و بیهوده ی خارجی از کیسه ی مردم، دور از شأن نمایندگی و عامل گسیخته شدن پیوند نماینده با مردم است» (امام خامنه ای، پیام به مناسبت آغاز به کار هفتمین دوره ی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳/۳/۶، <https://khl.ink/f/141>).

بنابراین، سبک زندگی در پرتو ساده زیستی، برای همه جامعه به ویژه مسئولان از اهمیت برخوردار است. چنانکه امام علی 7 در نامه ای به کارگزارش عثمان بن حنیف وی را به این

مهم توصیه کرده است و مقام معظم رهبری > نیز در بیانیه گام دوم انقلاب به آن اشاره نموده است.

۸. مهربانی و محبت ورزی

مهربانی و محبت ورزی به مردم یکی دیگر از شاخصه‌های سبک زندگی مسئولان است که در نامه‌های امام علی ۷ به کارگزارانش تبلور پیدا کرده است. چنانکه آن حضرت خود الگوی عملی محبت ورزی، مهربانی و حسن خلق برای مسلمانان در حکومت داری است، در نامه‌ای که به مالک اشتر نوشته است، وی را به و عطف و مهربانی با مردم سفارش نموده است. آن حضرت در فرمانش به مالک اشتر فرمود:

«وَأَشْعِرْ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ وَالْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَاللُّطْفَ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِمْ» ای مالک دلت را به بخشودن (خطاهای) مردم، و دوست داشتن آنان و نرمدلی در برابر ایشان موظف بدار! (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۵۳).

سبک زندگی مسئولان در حکومت اسلامی، باید همراه با رحمت و عطف باشد. امام علی به این مهم تأکید دارد، چنانکه در نامه‌ای به محمد بن ابی بکر چنین فرمود: «فَأَخْفِضْ لَهُمْ جَنَاحَكَ وَ لِيْنَهُمْ جَانِبَكَ وَ ابْسِطْ لَهُمْ وَجْهَكَ» بال‌هایت را برای مردم بگستران و پهلویت را برای شان هموار دار و با آنان فروتن و گشاده رو باش! (همان، نامه ۲۷). خوش‌رویی با مردم و رعیت از منظر امام علی به حدی اهمیت دارد که از آن به عنوان رأس و اساس سیاست یاد کرده است (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ۳۷۸). و مهرورزی و خوش خلقی را نیز بهترین سیاست دانسته است (همان، ۷۱۸). بنابراین، سبک زندگی در پرتو مهربانی و محبت ورزی به زیر دستان و رعیت، از مسائلی است که در نامه‌های امام علی ۷ تأکید شده است و در بیانیه گام دوم نیز به سبک زندگی اسلامی و مبارزه با ترویج سبک زندگی غربی سفارش گردیده است که یکی از راه‌های مبارزه با ترویج سبک زندگی غربی مهربانی و محبت ورزی مسئولان به زیر دستان و رعیت است.

مقام معظم رهبری > در بیانیه گام دوم انقلاب به این مهم توجه کرده فرموده است: «انقلاب

اسلامی ملت ایران، قدرتمند اما مهربان و باگذشت و حتی مظلوم بوده است... این انقلاب از آغاز تا امروز نه بی رحم و خون ریز بوده و نه منفعل و مردّد. ایشان در بند دوم بیانیه گام دوم انقلاب، خیرخواهی، گذشت و کمک به نیازمندان را که توأم با مهربانی و محبت ورزی است، از مصادیق اخلاق شمرده است. ایشان در ادامه می فرماید:

«شعور معنوی و وجدان اخلاقی (که مهربانی و محبت ورزی به مردم از مصادیق آن است) در جامعه هرچه بیشتر رشد کند، برکات بیشتری به بار می آورد. این، بی گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی حکومتها توفیق چندانی نخواهد یافت. اخلاق و معنویت، البته با دستور و فرمان به دست نمی آید، پس حکومتها نمی توانند آن را با قدرت قاهره ایجاد کنند، اما اولاً خود باید منش و رفتار اخلاقی و معنوی داشته باشند، و ثانیاً زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کنند و به نهادهای اجتماعی در این باره میدان دهند و کمک برسانند».

از جمله نکاتی که ایشان در بیانیه گام دوم به عنوان یکی از پایه های اقتدار اشاره دارد، مهربانی و محبت انقلاب اسلامی به عنوان یک نظام سیاسی اسلامی به مردم است.

۹. قانون گرایی

در حکومت اسلامی سبک زندگی مسئولان باید دایم مدار قانون باشد و قوانین بر مسئول و رعیت به صورت مساوی اجرا گردد، یک مسئول نباید خود را فوق قانون تصور کند و اعمالی برخلاف قانون انجام دهد. حضرت علی برخی از کارگزاران را که از قانون تخطی کرده بودند، مورد سرزنش قرار داده و عزل فرمودند. ایشان در نامه ای به یکی از کارگزارانش در فارس به نام مصقله نامه نوشت، و وی را به خاطر عدم رعایت قانون و استفاده نامطلوب از اموالی که به دستش می رسید، مورد سرزنش و عتاب قرار داد (نهج البلاغه، ترجمه دشتی، نامه ۴۳). بنابراین مسئولان حکومت اسلامی که در واقع مجری قانون است، نباید مرتکب اعمال خلاف قانون شوند و خود را فوق قانون بدانند. امام علی در نامه ای به فرماندارانی که لشکر از

شهرهای آنان عبور می‌کرد، نوشت اگر افرادی از لشکر تخطی نمایند و خلاف قوانین عمل نمایند، شما قدرت دفع آن را ندارید به من شکایت نمایید (همان، نامه ۶۰). براین اساس، قانون‌گرایی و تبعیت از قوانین، به ویژه برای مسئولان در نامه‌های امام علی ۷ منعکس شده است.

مقام معظم رهبری > در بند پنجم بیانیه گام دوم انقلاب (استقلال و آزادی)، به مسئله قانون‌گرایی اشاره کرده است. ایشان می‌فرماید: «آزادی» نباید در تقابل با اخلاق و قانون و ارزشهای الهی و حقوق عمومی تعریف شود». یعنی آزادی نباید در تقابل با قانون قرار گیرد. رعایت قانون و قانون‌مداری یک فرهنگ معرفی کرده، و می‌فرماید: «مثلاً در حوزه‌ی اجتماعی، قانون‌گرایی یک فرهنگ است» (امام خامنه‌ای، بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱/۱/۱۳۹۳، <https://khl.ink/f/25993>). در جایی دیگر خطاب به مسئولان دولت می‌فرماید: «قانون را اهمیت بدهید. قانون وقتی که با ساز و کار قانون اساسی پیش رفت - حتمیت و جزمیت پیدا میکند» (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۲/۶/۱۳۸۷، <https://khl.ink/f/3661>). براین اساس، تبعیت از قانون به عنوان محور سبک زندگی مسئولان در نامه امام علی ۷ و بیانات مقام معظم رهبری > تبلور یافته است.

نتیجه

آن‌چنانکه مقام معظم رهبری > در بیانیه گام دوم انقلاب بند هفتم، فرموده است: تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی، از جهات مختلف به جامعه اسلامی و جمهوری اسلامی ایران زیان وارد کرده است. این می‌طلبد که مردم به ویژه مسئولان حکومت اسلامی نسبت به سبک زندگی خویش اهتمام ورزند. چنانکه مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب به این مسئله تصریح کرده است. ایشان به خاطر جامعیت بیانیه و پرداختن به دیگر مسائل به طور بسیار مختصر به سبک زندگی اشاره نموده و تفصیلش در فرصت‌های دیگر واگذار نموده است. امام علی ۷ به عنوان حاکم و الگوی جامعه اسلامی در نامه‌هایی که به

کارگزاران خویش و امام حسن 7 پیشوای مردم بعد از خودش، نگاشته است، به سبک زندگی؛ مانند سبک زندگی خدامحورانه، معاد محوری، صداقت و راستگویی، رعایت انصاف، خودمعیاری، ساده زیستی، قانون گرایی و پرهیز از اسراف را به عنوان سبک زندگی مسئولان معرفی کرده است. از منظر امام علی 7 که در نامه هایش منعکس شده است، مسئول حکومت اسلامی این ویژگی ها را در سبک زندگی خویش باید داشته باشد. چنانکه مقام معظم رهبری > نیز در بیانیه گام دوم انقلاب و سایر مکتوبات و بیانات خویش به این مهم توجه ویژه دارد.

فهرست منابع:

قرآن کریم

نهج البلاغه

- ابن اثیر جزری، عزالدین، (۱۴۰۹ق)، أسد الغابة فی معرفة الصحابة، بیروت، دار الفکر،
 ابن خلدون، عبدالرحمان، (۱۴۰۸ق)، دیوان المبتدأ والخبر فی تاریخ العرب و البربر و من
 عاصرهم من ذوی الشأن الأكبر، تحقیق خلیل شحادة، بیروت، دار الفکر، چاپ دوم.
 ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، (۱۴۰۴ق)، تحف العقول، تحقیق و تصحیح: غفاری، علی
 اکبر، - قم، جامعه مدرسین، چاپ: دوم.
 احمدی، ابوالفضل، (۱۳۹۳ش)، سبک زندگی اسلامی در اندیشه مقام عظم رهبری >،
 تهران، امیرکبیر، چاپ اول.
 انوری، حسن، (۱۳۸۱ش)، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، انتشارات سخن.
 خامنه ای، سید علی، (۱۳۷۹/۰۹/۲۵) بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران.
 خامنه ای، سید علی، (۱۳۷۴/۰۱/۰۱)، پیام نوروزی به مناسبت حلول سال جدید.
 تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، (۱۴۱۰ق)، غرر الحکم و درر الکلم، تحقیق و
 تصحیح: رجائی، سید مهدی، قم، دار الکتب الاسلامی، چاپ: دوم.
 جمعی از نویسندگان، (۱۳۹۴ش)، شاخص‌های سبک زندگی اسلامی، قم، انتشارات
 موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی 1، چاپ اول.
 خامنه، سید علی، (۱۳۹۲/۰۳/۰۸)، بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی.
 _____، (۱۳۸۷/۰۶/۰۲)، بیانات در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیأت دولت،
 _____، بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی،
 _____، (۱۳۸۹/۰۹/۱۰)، بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، با موضوع
 الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت.
 _____، (تاریخ ۱۳۷۸/۰۲/۳۰)، پیام به ریاست محترم جمهوری در خصوص سیاست‌های

کلی برنامه پنج ساله سوم.

_____، (۱۳۹۱/۰۵/۰۵)، درس گفتار قرآن کریم روز ششم | انصاف و اعتدال، شرط تقوا.

_____، (۱۳۸۳/۰۸/۰۶) سخنرانی در دیدار مسئولان نظام؛

_____، (۱۳۷۹/۰۳/۱۲) بیانات در دیدار کارگزاران نظام.

_____، بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران، بند چهار.

_____، (۱۳۸۱/۰۱۱/۱۵)، بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما.

_____، (۱۳۹۰/۰۶/۰۳) سی روز، سی گفتار | بیست و چهارم: یاد معاد.

_____، (۱۳۹۳/۰۱/۰۱) بیانات در حرم مطهر رضوی.

_____، (۱۳۹۶/۰۹/۰۱) بیانات در دیدار بسیجیان.

_____، (۱۳۸۵/۰۸/۰۱۷)، بیانات در دیدار مردم استان سمنان.

_____، (۱۳۸۳/۰۳/۰۶)، پیام به مناسبت آغاز به کار هفتمین دوره ی مجلس شورای

اسلامی.

_____، (۱۳۹۱/۰۷/۲۳)، دیدار جوانان خراسان شمالی با رهبر انقلاب،

_____، (۱۳۷۲/۰۸/۱۸)، نامه به حجت الاسلام و المسلمین هاشمی رفسنجانی جهت

تعیین سیاست های نظام در برنامه دوم در تاریخ

خمینی، روح الله (۱۳۸۹ش)، صحیفه امام، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام -

ایران - تهران، چاپ پنجم.

درگاهی، مهدی، (۱۳۹۹ش)، مبانی فقهی عزت، حکمت و مصلحت در تعاملات بین

المللی دولت اسلامی، فصلنامه علمی - پژوهشی حکومت اسلامی، سال بیست و پنجم،

شماره دوم، تابستان.

درشتی، محمد، (۱۳۸۵ش) ترجمه نهج البلاغه، تهران، ستاد اقامه نماز، چاپ دوم.

فلاح رفیع، علی، (۱۳۹۶ش)، بنیان های سبک زندگی در نهج البلاغه، تهران، امیرکبیر.

کاوایانی، محمد، (۱۳۹۳ش)، چیستی سبک زندگی اسلامی، تهران، دانشگاه علامه

طباطبایی.

کاویانی، محمد، (۱۳۹۲ش)، سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ سوم.

مهدوی کنی، محمد سعید، (۱۳۹۰ش)، دین و سبک زندگی، تهران، دانشگاه امام صادق.:
<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۴۳۶>، زندگی شیرین، تاریخ نشر:

۱۳۸۶/۰۸/۰۱۸، تاریخ مراجعه، ۹۹/۹/۰۲۹.